

PENSUMLISTER

Høsten 2006

BA-studiet

MIDDELALDERSTUDIER

INSTITUTT FOR HISTORIE OG KLASSISKE FAG
DET HISTORISK-FILOSOFISK FAKULTET
NORGES TEKNISK-NATURVITENSKAPELIGE UNIVERSITET
DRAGVOLL
N-7491 TRONDHEIM
TRYKT JUNI 2006

Pensumlister for BA i middelalderstudier

(NB: Pensumlisten gjelder bare emner som undervises i høstsemesteret)

BA i middelalderstudier er et delvis programmert studium, fire obligatoriske emner fra tre institutt. De øvrige emner kan pr. i dag velges fra fire institutt, se studiehåndboken. Alle emnene er åpne.

Nærmere beskrivelser av BA i middelalderstudier finnes i Studiehåndboka for 2006-2007, og på instituttets internettside <http://www.hf.ntnu.no/hist/>

INNHold:	side
Obligatoriske emner	
1. semester	
HIST1050: Innføring i middelalderens samfunn og kultur	3
3. semester	
HIST1100: Oversikt over eldre historie fram til 1750	5
Valgfrie emner	
3. og 5. semester	
HIST2115: Røtter til vår sivilisasjon	6
HIST2145: Krigere, kloster og katapulter	7
KUH1011: Fra antikken til middelalder	8
LAT1101: Innføring i latin	10
NORD1101: Nordisk språk – historisk	11
NORD2202: Runologi	12

HIST1050: Innføring i middelalderens samfunn og kultur

Emneansvarlig: Audun Dybdahl

HIST1050 er tverrfaglig emne, som danner grunnlaget for et anbefalt studieløp i middelalderkunnskap. Det kan imidlertid også studeres som et fritt valgemne innenfor bachelorgraden. Det inneholder elementer av historie, norrøn og klassisk filologi, arkeologi og kunsthistorie og består av en generell del og tre delemner: ”Den norske middelalderhistorien”, ”Språk og skrift i middelalderen” og ”Arkeologi og kunsthistorie”. Hensikten er å presentere de forskjellige fagenes innfallsvinkler til middelalderens kultur og samfunn. Det legges vekt på forskningshistorien, kildene og kildeforståelsen, samt noen av de hovedproblemsstillingene som dagens arkeologer, filologer, historikere og kunsthistorikere er opptatt av.

Pensum (* kompendium)	sider
<i>Den allmenne delen</i>	
<i>Europa i middelalderen</i>	
H. G. Koenigsberger, <i>Medieval Europe 400-1500</i> , New York 1987.	387
<i>Den norske middelalderhistorien</i>	
*Lars Hamre, <i>Innføring i kjeldekunnskap. Førellesingar</i> : 1-31 og 55-74.	51
*Magnus Rindal, ”Dei norske middelalderlovene”, trykt i Rindal (red.), <i>Skriftlege kjelder til kunnskap om nordisk mellomalder</i> , Oslo 1995: 7-20	14
Knut Kjeldstadli, <i>Fortida er ikke hva den en gang var. En innføring i historiefaget</i> , Oslo 1992: 27-68, 83-134 og 161-261.	195
*Kapitler fra Ingrid Semmingsen m. fl. (red.), <i>Norges kulturhistorie bd. 1:</i> <i>Vår fjerne fortid</i> , Oslo 1979	
Halvard Bjørkvik: <i>Garden og tunet</i> : 69-100	
Steinar Imsen: <i>Lov og rett</i> : 195-222	
Steinar Supphellen: <i>Leidang og hird</i> : 223-250	
*Kapitler fra Ingrid Semmingsen m. fl. (red.), <i>Norges kulturhistorie bd. 2:</i> <i>Kaupang og katedral</i> , Oslo 1979	
Sverre Steen: <i>Norge i Europa</i> : 1-44	
Asbjørn Herteig: <i>Fra kaupang til by</i> : 45-72	
Vera Henriksen: <i>Bonden i en vargtid</i> : 73-104	
Stein Tveite: <i>Fiske og fangst</i> : 105-132	
Olav Bø: <i>Kvardagsliv og høgtidsskikk</i> : 133-156	
Erik Gunnes og Kari Vogt: <i>Kvinnekår og kvinnesyn</i> : 181-210	
Sverre Bagge: <i>Kirken og folket</i> : 211-248	ca. 250
*Dertil kommer noen kilder som vil bli gjennomgått på forelesningene:	
Gulatingsloven XIII, kap 1 – 5. Landsloven: III Landevernsbolken, kap 1, 6 og 7	
Hirdens håndgangsakt. Magnus Erlingssons tronfølgelov. Dictatus papae.	
Prøver fra <i>Norske Gaardnavne</i> , <i>Regesta Norvegica</i> , <i>Diplomatarium Norvegicum</i> , <i>Aslak Bolts jordebok</i> , <i>Tiendpengeskatten 1520</i> .	ca. 20
	Sum ca. 915

Språk, skrift og musikk i middelalderen

Tore Janson, <i>Latin. Kulturen, historien, språket</i> , Oslo 2004: 77-155.	79
Bo Lindberg, <i>Europa och latinet</i> , Stockholm 1993: 9-51.	43
Lars Boje Mortensen, <i>Middelalderlatin – hvad var, og hvad er meningen?</i> Oslo 1998.	52
*Bjarne Fidjestøl, ”Runetid” og ”Skriftleg litteratur – omsetjingsverk og sagaer”, i Fidjestøl m.fl.: <i>Norsk litteratur i tusen år. Teksthistoriske linjer</i> , 1994: 40-51 og 81-109.	41
*Jan Ragnar Hagland, ”Skrift i mellomalderen. Om bruk av runer og bokstavar i det gamle bysamfunnet ved Nidelva”, i Haug & Mæhlum (red.), <i>Myter og humaniora</i> , Oslo 1998: 171-182.	12
*Ludvig Holm-Olsen, <i>Med fjærpen og pergament. Vår skriftkultur i middel- alderen</i> , 1990: 68-105 og 144-165.	ca. 61
*Leitre og Lundebj, <i>Språket vårt før og nå. Del 2 – Norrønt og nyislandsk</i> . Oslo 1977: 7-15.	9
*Owain Tudor Edwards, ”Kirkens musikk før reformasjonen”, i Owain Edwards m. fl., <i>Norges musikkhistorie</i> bd. 1, Oslo 2001: 57-89.	33
	Sum ca. 330

Arkeologi og kunsthistorie

*R. Bertelsen, ”Gårdshaugene i Nord-Norge. Eksempler på nordatlantiske teller”, i <i>Hikuin</i> 15 1989: 171-180	10
*A. Christophersen, ”Nidarnes i jernalderen – kulturlandskap og bosetting”, i <i>Kaupangen ved Nidelva</i> , 1994: 40-65	26
*A. Christophersen, ”Mot syntesen”, s.st.: 263-292	30
*K. Grønder-Hansen, ”Mønter som kilde til middelalderens økonomiske historie – en præsantasjon af et kildemateriale”, i <i>Fortid og nutid</i> , h. 2, juni 1994: 101-133	33
*Å. Hyenstrand, ”Riksbildningsfrågorna i belysning av arkeologisk källmaterial”, i <i>Medeltidens födelse</i> ,: 161-169	9
*S. H. H. Kaland, ”Viking/medieval settlement in the heathland area of Nordhordland”, i <i>Proceedings of the Tenth Viking Congress, Larkollen Norway 1985</i> , Universitetets oldsakssamlings skrifter ny rekke 9: 171-189	19
*E. Schia, ”Varetilførsel fra landsbygda til Oslo I middelalder med bakgrunn i arkeologiske utgravninger I Gamlebyen”, i <i>Universitetets oldsakssamlings årbok</i> 1986-88, 1989: 143-158	16
*I. H. Vibe Müller, ”Fra ættefelleskap til sognefelleskap: om overgangen fra hendensk til kristen gravskikk”, i <i>Nordisk hedendom: et symposium</i> , 1991, 359-372	14
Annie Shaver-Crandell, ” <i>Middelalderens kunst</i> ”, Saltrød 1993: 1-26, 31-50 og 58-86.	75
Øystein Ekroll, ” <i>Med kleber og kalk</i> ”, Oslo 1997: 11-56, 118-129, 148-160 og 275-292	88
*Peter Anker, ”Høymiddelalderens skulptur i tre og stein” i <i>Norges Kunsthistorie</i> bd. 2, Oslo 1981: 126-132 og 185-215.	38
*Anne Wichstrøm, ”Maleriet i høymiddelalderen” i <i>Norges malerkunst</i> bd. 1, Oslo 1993: 9-20	12

Sum ca. 370

Totalt sidetall ca. 1615

HIST1100: Oversikt over eldre historie fram til 1750

Emneansvarlig: Jan Frode Hatlen

Emnet gir en grunnleggende innføring i utviklingslinjer og sentrale historiske problemer fra antikken fram mot den franske revolusjonen. Norsk og europeisk historie blir sett i sammenheng innenfor et bredt samfunnshistorisk perspektiv.

Emnet er en obligatorisk del av bachelorutdanningen i historie, samt i bachelorprogrammene i samfunnskunnskap og kulturminneforvaltning.

Pensum

	antall sider
Qviller, Bjørn: <i>Romersk politisk kultur og sosiologisk historie</i> , Oslo 1999: 9-232	224
Bagge, Sverre: <i>Europa tar form</i> . Cappelen 1986	ca 300
Imsen, Steinar: <i>Europa 1300-1550</i> . Universitetsforlaget 2000	ca 200
Palmer, Colton & Kramer: <i>A History of the Modern World</i> , 9 th ed. 2002: 98-342	245
Moseng/Opsahl/Pettersen/Sandmo: <i>Norsk historie I, 750-1537</i> , Tano 1999: 11-403	392
Moseng/Opsahl/Pettersen/Sandmo: <i>Norsk historie II, 1537-1814</i> , Univ. 2003: 11-311 og 326-363	

337

Samlet sidetall ca. 1675

HIST2115: Røtter til vår sivilisasjon - Fra Romerriket til høymiddelalder

Emneansvarlig: Jan Frode Hatlen

Fordypningsemnet tar sikte på å belyse lange og basale utviklingslinjer i våre europeiske og nordiske samfunn. Et sentralt perspektiv i utviklingen vil være spørsmålet om brudd eller kontinuitet. Historisk forskning understreker nå mer en kontinuitet fra antikk til middelalder. Et viktig perspektiv vil også være kulturpåvirkning «fra sentrum til periferi», dvs. fra middelhavsområdet til Nord-Europa og Norge. Vi skal skissere et politisk, et religiøst-kulturelt og et økonomisk-sosialt lengdeperspektiv. Et viktig tema blir hvordan det kristne Europas identitet blir dannet versus det islamske Asia-Afrika.

Pensum (* = kompendium)	Antall sider
Colin Wells: <i>The Roman Empire</i> , Fontana History of the Ancient World – paperback 1992	271
Peter Brown: <i>The World of Late Antiquity</i> , Library of World Civilization – paperback	203
Julia M. H. Smith, <i>Europe after Rome. A New Cultural History 500-1000</i> , Oxford University Press 2005	298

Kompendium:

Fra Peter Brown, *The Rise of Western Christendom*, 2nd edition, Blackwell Publishing 2003: “Introduction” (s. 1-34)

Fra Leslie Webster and Michelle Brown (ed.) *Transformation of the Roman World AD 400-900*, Berkley 1997:

Evangelos Chrysos: “The Empire in East and West” (s. 9-18)

Javier Arce: “Otium et negotium: the great estates, 4th – 7th century” (s. 19-33)

Walter Pohl: “The barbarian successor states” (s. 33-47)

Stéphane Lebecq: “Routes of change: Production and distribution in the West (4-700)” (s.67-78)

82

Totalt: 854

HIST2145: Krigere, kloster og katapulter

Emneansvarlig: Leif Inge Petersen

Kurset gir ei innføring i korleis den seinantikke kunnskapsarven filosofi, vitenskap, teknologi og kunnskapsinstitusjonar vart overteken, forvalta og vidareutvikla av dei tre store sivilisasjonane rundt Middelhavet i mellomalderen, og korleis den spreidde seg; først frå Bysants og Perserriket til den islamske verda (ca. 500-900), og seinare frå Bysants og den islamske verda til Vest-Europa (ca. 900-1300). Særleg stor vekt kjem til å liggja på den politiske, økonomiske og sosiale dynamikken bak spreining og vidareutvikling av kunnskapsarven, og korleis Vest-Europa, opphavleg den minst utvikla og urbaniserte delen av det gamle Romerriket, kom til å ta att og på sikt gå forbi dei to andre kulturområda.

Pensum

antall sider

Pamela O. Long: <i>Technology and Society in the Medieval Centuries: Byzantium, Islam, and the West, 500-1300</i> (American Historical Association, 2003)	135
Anders Piltz, <i>Medeltidens lärda värld</i> (Norma bokförlag, 1998), s. 9-132	100
<i>Oxford History of Byzantium</i> , red. Cyril Mango (2002), s. 40-95; 129-229	120
Bernard F. Reilly, <i>The Medieval Spains</i> (Cambridge, 1993), s. 51-159	108

I kompendium:

<i>Cambridge history of Iran vol. 3 del 1</i> , s. 153-177; 559-592	ca. 57
Reynolds & Wilson, <i>Scribes and Scholars</i> , s. 51-121	ca. 70
Ira Lapidus, <i>A History of Islamic Societies</i> , s. 31-146; 283-94; 299-319	ca. 135
<i>The Age of Justinian</i> , s. 316-336; 355-370; 510-527	<u>ca. 60</u>
I alt	785

(Noko av kompendiestoffet kan erstattast med artiklar tilgjengelig via bibsys' internettressursar. Dette blir informert av forelesar.)

KUH1011: Frå antikk til mellomalder

Emneansvarlig: Helga Stave Tvinnereim

Emnet KUH1011 *Frå antikk til mellomalder* gir 15 studiepoeng og er eit av dei tre basisemna i kunsthistorie på bachelornivå. Emnet er ei innføring i antikkens bildande kunst og arkitektur frå det gamle Egypt og til renessansen. Frå antikken blir det lagt ei vesentleg vekt på gresk og romersk kunst og arkitektur samt overgangen til mellomalderen med den tidlegkristne kunsten og arkitekturen. Dette fører over til bysantinsk kunst med hovudvekt på den austlege delen av Romarriket fram til om lag 1450, og kunst og arkitektur nord om Alpane der temaet inkluderer også norske og skandinaviske eksempel. Kunst og arkitektur blir til ei kvar tid sett i ein kulturell og samfunnsmessig kontekst.

Pensum (*kompemidium) sider

Teori og metode. Felles for KUH1011, 1012, 1013.

Gotfredsen, Lise: <i>Bildets formspråk</i> . Universitetsforlaget, 2. opplag 1994: 5-215	210
Larsson, Lars Olof: <i>Metodelære i kunsthistorie</i> . Oslo 1997: 9-149	141
* Panofsky, Erwin: "Iconography and Iconology: An Introduction to the Study of Renaissance Art" i <i>Meaning in the Visual Arts: Papers in and on Art History</i> . Garden City: Doubleday, 1955: 26-54	29
* Panofsky, Erwin: "Abbot Suger of St.Denis" i <i>Meaning in the Visual Arts: Papers in and on Art History</i> . Garden City: Doubleday, 1955: 108-145	38
*Wölfflin, Heinrich: "Principles of Art History" I <i>Modern Perspectives in Western Art History</i> . Toronto 1971: 154-164	11
Ringbom, Sixten: <i>Veta om konst. En presentation av konsthistoria och konstvetenskap</i> . Åbo 1996: 5-29	25
Sider totalt: 454 s. Fordelt på tre emne, om lag 150 s. pr. emne.	

Grunnbøker:

Janson`s <i>History of Art The Western Tradition</i> , Seventh Edition, Pearson Prentice Hall, Upper Sadle River, New Jersey, 2007.: Introducing Art, s.xxi-xxxi, Kap 3-8: 7-276 og Kap. 10-12: 311-431	351
Watkin, David: <i>A History of Western Architecture</i> . Laurence King, tredje utgåve 2000. Kap. 1: 13-18 og Kap 2-5: 19-210	198

Norsk kunsthistorie:

Brekke, Nordhagen, Lexau: <i>Norsk arkitekturhistorie. Frå steinalder og bronsealder til det 21. hundreåret</i> . Oslo 2003: 11-154	144
Danbolt, Gunnar: <i>Norsk kunsthistorie. Bilde og skulptur frå vikingtida til i dag</i> . Oslo 1997 eller seinare utgåve: 11-102	92

Pensum frå ulike epokar:

Kiilerich, Bente: <i>Græsk skulptur fra dædalisk til hellenistisk</i> . Gyldendal1997: 12-213	202
Wheeler, Mortimer: <i>Roman Art and Architecture</i> . Thames and Hudson 2003: 11-230	220
Martindale, Andrew: <i>Gothic Art</i> . London ny utgåve 2003: 7-219	213
Petzold, Andreas: <i>Romanesque Art</i> . Prentice Hall, London 1995: 7-159	153

Totalt 1573 s. +150 s. = 1735 s.inkl illustrasjonar. Ein del overlapping.

Bøker til hjelp for studentane:

Gombrich, Sir E.H.: *Verdenskunsten*. Aschehoug 1996, tredje reviderte utgåve.
Summerson, Sir J.. *The Classical Language of Architecture*. London 1995.
Revidert og utvida utgåve.
Kostof, Spiro: *A History of Architecture Settings and Rituals*.
Oxford University Press (1985) 1995.
Panofsky, Erwin: *Meaning in the Visual Arts*. Peregrine Books 1970.
Ferguson: *Sign and Symbols in Christian Art*. New York 1974.
Bibelen. Særleg 1. Mosebok og Lukas-evangeliet.

LAT1101: Innføringskurs i latin

Emneansvarlig: Marek Kretschmer

Studenten skal få en grunnleggende kunnskap i latinsk grammatikk og tilegne seg et basisordforråd. Til sammen gir dette grunnlaget for å lese og forstå latinske originaltekster. Det blir lest en begynnerbok og ca. 10 sider tilrettelagt latin.

Pensum

Elementærbok

Weidemann, E., *Pegasus 1, innføringskurs i latin*. Drillat diskett. Trondheim 1998 el. senere.
eller

Roggen, V., Hesse, R. & Haastrup, G.: *Omnibus I*. Tekstbok, Arbeidsbok, Lyttlat kassett, Trimlat diskett. Oslo 1996.

Tekstpensum

Weidemann, E., *Pegasus 2, Latinske lesestykker*. Trondheim 1996 el. senere. 10 sider tekst
(1 side = 30 linjer).

Ordbok

Johannessen, J., Nygaard, M. & Schreiner, E.: *Latinsk-Norsk Ordbok*. 3. utg.
Oslo 1965 (el. senere). [Bokmål]

Steinnes, A. & Vandvik, E.: *Latinsk ordbok*. Oslo 1958 (el. senere). [Nynorsk]
Frekvensordliste (kompendium)

Grammatikk

Eitrem, S., *Latinsk grammatikk*, 3. utg. v. Bjørg T. Danielsen og Egil Kraggerud, Oslo 1996.
Drillat eller Trimlat diskett (vedlegg til elementærbøkene).

NORD1101: Nordisk språk - historisk

Faglærere: Jan Ragnar Hagland (norrønt), Brit Mæhlum og Kjersti Bruvoll (språkhistorie)

NORD1101 omfatter norrønt, eldre språkhistorie, nyere språkhistorie og dialektologi. Norrønt og eldre språkhistorie: Formålet med denne komponenten er at studentene skal få et grunnlag for å forstå utviklinga av norsk og andre nordiske språk og for å kunne lese norrøn litteratur med utbytte. Komponenten omfatter et oversyn over utviklinga i lydverk, formverk og setningsstruktur fra urnordisk tid til 1500-tallet, samt et oversyn over språkstrukturen i norrønt, som setter en i stand til å lese en lettere ukjent tekst med bruk av ordbok og bøyings skjema. Det blir også gitt ei innføring i deler av den norrøne kulturen. Et studium av normalisert norrøn prosatekst er inkludert i denne komponenten. Nyere språkhistorie: Formålet med denne komponenten er å gi studentene innsikt i og en dypere forståelse av samspillet mellom skriftspråk og talemål, viktige prinsipp for språkplanlegging og de kreftene som styrer norsk språkutvikling. Emnet omfatter et oversyn over nyere språkhistorie (i hovedsak etter 1814). I tillegg kommer et studium av språkhistoriske aktstykker, som skal utdype og kaste lys over debattene omkring norsk språkpolitikk. Dialektologi: Formålet med denne komponenten er å gi studentene et oversyn over de tradisjonelle norske målføra og innsikt i den historiske bakgrunnen for dem. Emnet omfatter et oversyn over geografiske talemålsvarianter og hovedinndelinga av norske målfører, samt et studium av talemålsprøver fra de ulike hovedområda.

Pensum

Pensum er for ein stor del valfritt og kan skiftast ut mot tilsvarende stoff i samråd med faglærer.

NORRØNT OG ELDRE SPRÅKHISTORIE

Norrøn grammatikk

Odd Einar Haugen: *Grunnbok i norrønt språk*, kap. 1, 3, 4, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 15.3, 15.4 og 17

A. Bæksted: *Nordiske guder og helte*, kapitla: «Indledning» og «Gudemyter»
eller Anne Holtmark: *Norrøn mytologi*.

Eldre språkhistorie

A. Torp og L. Vikør: *Hovuddrag i norsk språkhistorie*, kap. 1-4

NYARE SPRÅKHISTORIE

A. Torp og L. Vikør: *Hovuddrag i norsk språkhistorie*, kap. 5-18

E. Haugen: *Riksspråk og folkemål*, kap. 1 og 7 (til sals på instituttkontoret)

Språkhistoriske aktstykker; nærmare opplysningar hos faglærer.

DIALEKTOLOGI

B. Helleland m.fl.: *Norsk talemål*, og

M. Skjekkeland: *Dei norske dialektane*, kap. 5 & 6

NABOSPRÅK OG –LITTERATUR

Dansk

Jens Cramer og Peter Kirkegaard: *Dansk sproglære for nordmænd*,

eller kurs i dansk ved instituttet, eller relevant nordisk sommarkurs

NORD2202: RUNOLOGI

Faglærer: Jan Ragnar Hagland.

Studiet av dette emnet skal gjøre studentene kjent med en kildetype som bare så vidt berøres i NORD1101, nemlig runeinnskifter. Studiet vil gi studentene kunnskap om runene som eget skriftsystem, synkront og diakront, og om både den språklige og innholdsmessige siden av innskiftene. Siden runeinnskifter har unormalisert språkform, vil det bli lagt stor vekt på å gi studentene gode kunnskaper om unormalisert norrønt generelt og øvelse i å normalisere tekst, i tillegg til øvelse i å translitterere runetekster til latinske bokstaver. Emnet griper bakenfor norrøn tid og tar sikte på å gi en oversikt over hele tidsrommet runene var i bruk som levende skrift, og ikke bare i Norden, men også ellers i Europa. Hovedvekten vil imidlertid ligge på vikingtids- og middelalderruner i det norrøne området i vid forstand. NORD2202 sammen med NORD2201 Norrønt språk gir en fordypning i eldre nordisk språk.

Pensum

Pensum er for ein stor del valfritt og kan skiftast ut mot tilsvarande stoff i samråd med faglærer.

Innføringsbok

Terje Spurkland: *I begynnelsen var futhark. Norske runer og runeinnskifter*. Oslo 2001.

Tekstpensum

- Inntil 5 runeinnskifter frå før-norrøn tid
- Inntil 15 runeinnskifter frå norrøn tid

Innskiftene kan hentast frå innføringsboka eller frå standardutgåver som *Die Runeninschriften im älteren Futhark* (ed. W. Krause og H. Jankuhn, Göttingen 1966) og *Norges Innskifter med de yngre Runer* (ed. M. Olsen et al., Oslo 1941)